

Хүндүлүг малчын! Ниитиниң малын чидириг чок, онча-менди ажаап өстүрээлиңер.

Республиканын ниитилел-политиктиг содуу

Солун 1925
Чылдын
август 31-де
үнүп эгелээн

ШЫН

№ 67 (15041)

1993 чылдын апрель 10, суббота

Солунга ат салган шагы 20.00.

Садап өртөө 4 рубль.

НИИТИ АГЫМ-БИЛЕ АЖЫЛДАП БОЛБАС

Бай-Тайга район чагыргазының көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчиси Октябр Салчакович Таргын-биле ужуражып, районда мал ажылынын ниити байдалына болгаш совхозтарның бөгүнуү ажыл, амдыралына хамарышкан чугааны кылган мен.

— Районунуң ажыл-агыйларда мал кыштаглаашкыны кандыг байдалдыг чоруу турары, Октябр Салчакович?

— Мал кыштаглаашкыны ниити-биле багай эвес эртин турар. Ынчалза-даа чамдык коданарга ажыл-агыйларның удурткучтарынын, специалисттеринин хайгаарал-хыналданы кошкандыг, чогуур үезинде хемчере албаанын «Бай-Тал» биче бугурулгелер каттыжышкына декабрь, январь айларда хорамча болулуна. Ынчалза-даа Аларат Хертектин колданган 70 кире хой өлгөн. Ону апада «Бай-Тал», «Кызыл-Дег» «Муракты» совхозтарда болгаш «Бай-Тал» биче бугурулгелер каттыжышкынына пүр мэдэни кодуру январь айда непертен турган. Көдээ ажыл-агый министрствонун чорутканы мал эмирлерин, районун мал аарыгларында удуру демисел чорудар станицянын болгаш ажыл-агыйларның боттарынын мал эмирлеринин бир дөңгөн кады ажиллаанын түнүндө мал колданырында кодуру узуткаан. Кодоура удуру даштык эмины сыртканын оштак дөңгөн болган. «Бай-Талда» кыштаглаашкыны элэни байдалда эртин турар боорга, көдээ ажыл-агый килдизин үчүшкүндүг төхөөлдүл хуралын апаа баары эртергеш, харысаалга чок болган специалистерге чамдык өлгөн малдарын төлөөр кылдыр салган. Хой мал хоран Аларат Хертектин ажылында үндүргөн. Дөптөлери тургузу азыралга ажаап хемчерегиңиң кирген.

— «Кара-Хөл», «Муракты» совхозтарда кыштаглаашкыны чүгээр эки чоруу турар.

— Совхозтарны элек организаастар талазы-биле сирде чалдыг кыштарга кылдырганмы?

— Биске «Кара-Хөл», «Тээл» деп ийи коллективтиг бугурулгелер саазын кырынга чыгарып турган. Чүге саазын кырында дээрге мындай: чүд дээрге олар бир дугарында, куудуру биче бригадалардан эгелээр ужурул турган, апаа совхоз директорларынын боттарынын күрөл-биле ниити чыгып хурал кылгаш, апаа боттарынын үе-шентирдеп алганын. Коллективтиг бугурулгелер тургустунган болганда, оларнын ажыл-чорудулганына дүшүр тыва алыг балдыл кылдырган тускай саавыр (устан) турар ужурул болгай. Бугурулгенин кол үндөзүн болуу саян-хөө талазы-биле саяналганын ниити-биле сирде кылдырып, эртенги биезиге ниити агым-биле хевээр кылдынганы илдерээн. Ынчангаш оларны коллективтиг бугурулгелер бооп тургустунар аргазы чок деп санаан.

— Ам бистер өчүрү, черин, эт-хөргөнгин тургустунуу турар биче бугурулгелерге үлөп берип турар кылдыр шийтирилээн бис. Чижээ, «Бай-Тал» совхоз дүшкөн, ыла «Бай-Тал» биче бугурулгелер каттыжышкыны тургустунган. Ында 13 биче бугурулгелер боттары тус-туста ага сааныг. Өчүрүнү хуваалда бугурулгелер тус-туста дөңгө улушкенин. Сан-хөөнү башкарып, сайгаары, көнүрүлгелер сайгалга төвү тыва тургустунган. Бугурулгелер бугурулгелерни боттары ажылдап тываан.

— Биче бугурулгелериниң төлөзүнүн саавынын (устаны) тус-тусту уладанышкынына ажилдап биче бугурулгелер ийи талазанын специалистер ийи ажилдап.

— Бай-Тал сүтү чагыргазының сөөзүнүн биче бугурулгелерге талазы-биле кол хөргөнгин, сиңен, таразы шөпкө болгаш апаа девискээлдериниң тус-туста бижигделген, ай чөвчөлдөрдүн оларга тывапсу Өчүрүн, черин килдизиниң өлөкчүлүгүн тывапсу. Байтаар чер биче бугурулгелер биле көдээ чаргаш, ол бугураг ажылдаар, а

Анык малдарын шийлип тургаш, боттарыныска тааржыр уксаа үндүрүп алгырыңе кымда сагыш салбайн келген. Хойну апарсаң: өң-чүрүнү алашкыр, дүгү элик дүгү деп, өлүг хылган. Ындыг хойдан канчал эки шынарлыг дүк алыр боор. Ол херек чок, каш бар бугурулгелер малдарыныстын үчөг-дөңгөзүн чидириңе бооп турар-дыр.

«Бай-Тал» совхоз уксаалыг 70 анык илек садып эккел алгаш, ийи-де чыл иштинде чок кылылганын чүд деп чугаалаарыл? Ол хире эки, хайыраан уксаалыг инектерин аан.

Республиканың Көдээ ажыл-агый министрствозу, уксаа-жылдыг каттыжышкынында, чер-черлерде селекционер зоотехниктер-даа бо чугула ажилде кошкып кичээлге салып келген-дыр. Бо чылдын районга мал ажылынын уксаалыг экижидерине уланган тодаргай ажилдарын кылды чорударын көдээ ажыл-агый килдизин планнап көрүп турар. Бир эвес тааржыр уксаалыг, эткыр, дүкүр, сүткүр малдарын шийлип тургустуу болуусуна, бо рынок үезинде эки салды-сарылга ажилдарын кылдып шыдаас бис дээрзин медресе билеп турар бис.

— Бистин районда малчын өг-бүлө иелээ айда 6 муң акша алыр. Ол амдыралга чугаада чептес бооп турарын чугаалап турарар-дыр. Бо талазы-биле районга кандыг хемчегер алыр деп турарыл, Октябр Салчакович?

— Тыва Республиканың Дээди Советинин челиги чымыкын ээлеп чок 19-ку сессиязы көдээ ишчилериниң материалдыг байдалынын чедимге чогуу өөренип көргөш, маалдан, черден алыр продукцияларын өртөн хостуг салган. Мен ону чүдүлгүзүп дөңгөн кижидир мен. Рыноктуң амгы садык-сарылыгы үезинде шыдаас болза, ажыл-агыйлар чедимге севгес. Дун-хүн чок ажилдап, херек кырында продукция хол-биле туруп, бугурулгелер бистин малчын өг-бүлелерине айда 5-6 муң акша алыр. Бир шоодай далаан бенин 4-5 муң акша чедип турар. Ынчан кээрге, ылангыч хой уругларлыг малчын өг-бүлелерге суг амдыраары бергелер келген. Бир эвес кайы-бир ажыл-агыйнын салды-сарылга ажилдары эки болуп, продукциянын өртөөрү болуп болза, ону бугурулгелер малчын, саавыларын алыр акша-шалыны база хөй болуп. Мен болуп көрүмге, малдан алыр продукцияларын өртөөр оларны оон чаргыла-лындап кол хамарышкы болгаш ажил-агыйларга, район бугурулгелер айгы-агы болуу. Ынчангаш ону сайгалып-саарам, саавы конкуренин-лыг (маргыштыг) болуу апаар. Бодунун бугурулгелер продукцияларын садыкы дег черлер бар, хөй болуу болза, кым мурнай керээ чарып ап, садык-жылдыр, ол садыкы эргелиг болуп. Өткө-үчү уугу турар. Кажан садыкыла хөй болуп болза, садык продукциянын өртөөрү кудулааны албан. Чүге дээрге, садык алыкчынын ботунун шийлип алыр оору бар. Ынчангаш өртөөр салды-сарылга тургустунар. Ону баш удуру мача бооп деп дорт аап шыдаас. Ол дугайын үе байдик чөргүзү бээр, көрө бээр бис.

— Бистин районга баш бурун-гаар чижек сайгашкыны хостуг өртөөрүгө дүшүрүп санап кылдыр бис. Оон үчү көдээ ажыл-агый продукцияларын бугурулгелер кылдып тыва улуска чедир кыл тодаргай кылдып апаар. Бистин районун малчын агым-агынын, саавыларын алыр акша-шалыны 2-2,5 каттап азыр чүдүлгү.

— Районунуң чоңунун эи мааныгы көдээ ишчилериниң амдырал-чугаалазын толуг-тодог, омак-сергек-ле болуу-на деп йөрөөшүшкан, итөөр-чөпү бергенин дөңгөн чигеле чөпүп четтирдим, Октябр Салчакович.

— Саян-оол ИРГИТ. Бай-Тайга район.

ЧУРУКТА: Улуг-Хем районда «Чааты» совхозтуң уруглар садыгында апаа оон чыл ажы үеде кижизидерин башкарып болуп ажилдап турарлар. Чодура суурнуң чурттакчыларының чаш ажы-тулун садыкче хемчегерин, хемчегерин, кижизидерине төлөтүп үзүп кирип турарлар. Охемчеге ОНДАРНЫҢ тирт-тырган чурру.

ААЛЧЫ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

Россия Федерациязының Тараачын ажыл-агыйлыг кооперативтериниң ассоциациязының президенти Владимир Федорович Башмачников Тыва Республикада арат ажыл-агыйларын ажил-чорудууларын улуг суурларга биче чедип келген. Владимир Федорович Башмачников-биле элесте ужуражып Тыва Республиканың Дээди Советинин бажынынын хуралдаар аа

БЕРГЕЛЕРНИ АЖЫП ЭРТЕР БИС

Чагын ортан айы. Апрель. Оң баштайгы он хонуу төнүп тур. Ол хирезинде Эркин, Тес-Хем райондарының девискээринде кыш өлгөн. Илет, ында, Бенин чадаарга далаар мээстери бенин эки ажиттымаан. Хар кылып, Барык-ла март айнык ортан үезинде уаштыр-уаштыр чагган хар хойжу коданарга болгаш бола мал фермаларына улуг бергелерни таварыштырган. Ам ол райондарда байдал кандыгы? Бистин корреспондентис бо айттырты харыс бээр соорула-биле Тес-Хем район чагыргазының даргасы С. Я. Мөңгө-биле чугаалажып, апаа чамдык айтыртыларын салган.

— Сундүвей Янда-оол-ович, бистер билдир бис, сиңериниң байдалы база Эркинниң девискээринге улуг хар чагган болгай. Оң түнелин-де шээр-лаа, бода-даа малга, оларны каларып, хайгааран турар кижилерге улуг бергелешкенин таварыштырар-дыр. Ону ажып эртер талазы-биле кандыг хемчегер алыр турар силер? Ол дугайын чугаалап көрүнерем.

— Бо берге байдалды ажып эртер соорула-биле район чагыргазы, оон ийи-де черде суурлар чагыргазы, районунуң көдээ ажыл-агый эргелигиниң удурткучлары, тускай эртемчилериниң ийи-де ажыл-агыйларын удурткучулары, ында тускай эртемчилер дэриг болгаш шылапкы хемчегерин алган. Ажилда улап баштаар комиссияны тургустуусу. Районунуң улуг-улуг организацияларын, бугурулгелериниң тракторларын, бульдозерлерин, автомашиналарын ажыл-агыйларга шалыктын чоруткан бис. Мал оларынның шөлдери далайылаар, кыштагалар аразынын оруктары унаар ажилдарын организаастаан. Баштай ында хемчегерин апар чорутуш, а оон уаштыр кыштагаларга сиңен сөөртүрүгүзү Чогулду, республиканың Чыдаа, Көдээ ажыл-агый министрствозу-биле харылашкы, немесе комбинком, концентрат сөөртүрүгү ажилды эгелдесин. А оон ийи черде машина-техниканы турушкун чок ажилдаар байдалын хандырып, ол ажилды дун-хүн чок башкарып ажил тускай эртемчилериниң ажил-агый бугурулгелер бижигделэ бис. Оон ийи бенин, керексин, солярка, масло тыва алырыныска Чыдаа. Көдээ ажил-агый ямызы улуг дүңгөзү ажил-агый министери В. О. Омон мааны чораша болуу. Ийи-чү хун дүңгөзү-үчүлэ ханы малчыларын келип «Танды-Сыны» совхоз оларын-биле база специалистер-биле чугаа кы

КЫШТАГЛААШКЫН: байдал кандыгы?

техниканы чоруткан. Олар биле ажилдап турар. Ында ам колдууларга 20 анык техника бар. Улуг, биче тракторлар. — Бо мындагы берге байдал тургустуна бээрге, ажилда харысаалга чок, олутпай, чалгаа хөөнүг малчынар турган бээр? — Улуг хар чааптарга малчынар аразына дүвүрел турган. Ынчалза-даа оларнын хөй кезини кызымак турар сөөртүгү чоруу көрүлүп, кайжа-хоразанын кырып аштал, өлөк девискээрини хардан амытлап, амыр-дыжын бола-ваанар. Оларны ажилдаар баштаар деп чеге чугаалап шыдаас кээр. Район Советинин эргелигиниң ичкээлтиг база мен болуп малчын колданыр, оларга дүзү көстүрүр талазы-биле ажилды организаастап турдуусу. Кайжа-хоразы девискээри арылган, аштарды биче суурлар чурттажыларын, өөреникчилерин үндөлдөөн, ол кижилер малчынарга чогуу үенин үлүг дүзүлгө шедирген. Шап ындагы шөп-

Хүннүн МЕДЭЭЛЕРИ

ЭРТКЕН ЧЫЛА ДЕННЭЭРГЕ...

Чөөн-Хемчик районда «Хорум-Дег» колхоз «Чыраа-Ба-жы» совхозтан ачылгангадан бээр ам ийи чыл чогулдулар турар. Оон түнелинде «Хорум-Дег» колхоз бот-башкарылып, ында чоңуң амдыраалы, ажил-агый чоруту Хондун сайгарар олар.

Бо хүнерде колхозтуң девискээринде ниити-биле 16 кодан шээр мал, 2 кодан бода болгаш бир кодан чыгы мал өзүп турар. Мал бажынык хөй кезини амгы үеде Ак-Хаянын, Элезининг-Ховуун, Тербе-Даштың, Хорум-Дег-нин болгаш Дөң-Теректин экиг олтуур болгаш тараачылыг черлеринде кыштаглаашкыны эртин турар.

Ак-Хаянын Хойжу бригаданы болгаш Дөң-Терек сүт-бараан фермазы моон мурунда чыдаарга республикага атурура алдаржып, күш-ажылы чарышка мурунку черин уза-дараа ээлеп келген. Ынчалза-даа эртен чылдын кыштаглаашкынында, тодаргайлаарга, январь-февраль айларда колхозко бода-даа, шээр-даа малдың хорамчаа улуг болганын айттыр херек. Бо чорук малчынарга, ажил-агыйнын удуртулганына, специалистерге улуг кичээлдерини болдуруу дээрин чугаажык. Оон түнелинде малчынар колхозтуң ажил-ишчилери эртен чызып болгаш күскээр мал чезин элөөн кур-лавыраан турган.

А бо чылдын январьдан эгелеп ажил-агыйнын малчын колданырында, бода малдың турдаларында кыштаглаашкыны чедимге багай эвес эртин турарын демдөглээр болаан мен. Колхоз баштаар чери болгаш тускай эртемчилер малчыларын чугула үлгүлөр-биле хандырып болгаш олардан илелдирин күштөлдөрөт.

«ШАМБАЛЫГ» СОВХОЗТА

Апрель 10-да совхозтуң механикаторларынын садык болуу.

Часкы тарылгага белеткелдик амгы байдалын орта түзүп чугаалажып. Часкы хову ажилдарын беник агротехниктиг дөңгөзү эртертер талазы-биле хемчегерини ол сөйткө хулаң алыр.

Совхозтуң тургустунган...

МАЛЧЫНАРГА ДАЛГАН, ТАРАЯН, ЕСКЕ-ДАА ТЕМ АЙМАК УДЭР, ЧЕДИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РЫНОК БАШТААР ЧЕРИНДЕ ДААЛА БЕРГЕН БИС. Олар ону күстөкчөн, Далаан, крүд болгаш оонда өскө тем аймак малчынарга садыр дугайында Президентиниң айткышкынын күскээр талазы-биле элөөн хемчегерин алган бис. Ынчалза-даа чамдык бергелерге таваржып турдуусу. Чүд дээрге чазак кезигинер, Көдээ ажыл-агый министрствонун удурткучулары далаангы берип турда-ла, адыккы эвенонун кижилери ону күстөкчөн берилгелер чүе чоруду. Ажил-агыйларын директорлары, специалистер оларга-башкаарга баарга, апаа кар, азы чызып туруп бээр-дыр, ол чүдүлгө биске көчүгүш шалтыкчан.

— Сундүвей Янда-оолович, бо хүнерде районунуң ажил-агыйларында шээр-лаа, бода-даа мал оолдан турар болгай. Оон амгы байдалың черде кандыгы?

— Бо хүнерде шээр малдын 45 хууно оолдапкан. Ошкү чак төрүп эгелээ, Мал оолдашкыны «Чодура» биле «Кызыл» совхозта элөөн шуудай берген. Чаш бызааларда хорамча барык чок. А чогуу кызым кыштаглаашкыны багай эвес эртерип чоруп орган бис. Малчын коданар бурузу колдууна-ла хур-менди турган. Бо улуг хар улуг бергелешкенин таварыштырып тур. Шап мындагы хүвени мен суг болза, бир дугар көрүп турарын бо, Малды кыштап хир-менди ажырып алыр дөңгөн ам-даа хемчегерин алыр апаар бис. Оон ийи бо чызып суг-хар улугар боор деп болуп тур мен. Чамдык бергелдиг бээр хире черлерин баш удуру бодал, санаашкыныны кыла-ган, ол үеде ашкы-агый-биле дүзү чедарын дөңгөн Кызыл чорудушкан бис. Агаар-болдуустуң ол халакыны удуру демисел чоруду оон үш кижини оолданып комиссияны тургузуу алымыс. Чамдык көрүлгелер, орук-чирик-лаа үезинде ханын ийи. Ында үлгүлөр туруп кээп бугурулгелер.

— Шамгыр-оол ДОРЖУ бесте-далашкан.

ПРОФЭВИЛЕДЕР: бөгүн

АДАП ТУРГАШ, ТОДА ИЛЕРЕДИР

Бо чылдын апрель 2-де уюрган № 61 «ШЫН» солуга Ооржак Кызыл-оол деп кижиниң (хирезин боазарыма мурнууда Өвүр районунун көлөз ажилдагы ажилдакчыларын профвеле район өвүрүленин даргазына ажалдап турган хире) «Ажыл кылбас уусту чүге азыраарыл» деп чүдүлү паралаан. Авториун р-нок экономикачы кирип тук, хоумалын, сопууралын болдунар-ла арга-биле хандыраары база өске-даа хей-хей сонал айтырлары болур-чогурдуу биле шиптирээрине ролю коңуч улуг деп бизниң чөптү. Солуга бизниң чүт чамдык профвеле республика комитеттерине хамаарыштыр шип-лар.

Куулар-ла болгай. Т. Д. Куулар боу-даа даргаал көрөй деп дилөөз, 1991 чылда оюу районун профвеле күрүне албан черлериниң конферециясына боттары соңуп алганар. Устав баугара оюу солур хуусаа-ым-даа элек. К. Ооржак районун күрүне албан черлериниң комитетинге өткөдү кылгаш, Кууларын ажилдан хостаарынын дугайында айтырмыш тургузуп болуу харысалагы ажалга ажалдап турар кижиле болгай, мону чүге боттары шиптирелес чөөр?

Улус өөредилгезиниң профвеле республика комитетинин талазында мыа районун профвеле комитетинге, эге организациялар боттуг дузаны 1992-даа, бо-даа чылдык берилген келген. Республика чергели бугу адырлары семинарын профвеле чөвүленил биле кады январь айда эртерилди. Март айда бугу школа удууртукуларынын улус өөредилге профвеле район комитетинин даргаларын семинарларын улус өөредилге министрствозуна биле эртерилди, анаа коллективтер керээрли чараларын. Күш-ажал хообулуна чаа чүдүлөр, сонал дугаламчы төдөрлерде өскерилер, шалын дээр өске-даа, чугула айтырларынын дугайында бугу өөредилгени чөвүлүсү. Өвүр районунга эртерил чылды 4 кизи составы бистин рескомун комиссияны болум баштап чордум. Шунту школарда, садиктерге, педагоктарга биле ужуражыларын организастан эртерилген бис. Башкыларын шалын колдуу квартал санында эртерил чылды өскерил келди. Бо районун улус өөредилге ажилдакчыларына аас болуу бажимел-биле шалын санаарында хей честирылар барынын дугайында хоумалар кезип турган. Шалын санаарынын чурумун дугайында, Күш-ажал хообулуна чаа чүдүлөр боттош кезип башкыларга көрдүнгү чингелдер талазы-биле болум бөдөлгөдөрүн, тайлыбыр-ын сабырага бижип тургаш тайлыбырлар берип чордум. Пенсия, социал дузаламчы төдөрлер талазы-биле рескомун инструктор Татьяна Оскур лекция номчон чүве. Кайы-даа сумуга эртерилген ужуражыларга ол үелде турган кодо Совет даргалары, чамдык черлерге совхозтар директорлары-даа олуржуд турган.

Улус өөредилге профвеле республика комитетинде беш кизи ажалдап турар. 200 ажыг эге организастан профвеле республика комитетинде бактаан турар. Чыл санаанда бугу эге организастан өткөдүгү хурдаларын сентябрь, октябрь айларда эртерилерин чамчы алганар. Чыл шиптиле бугу-ле эге организастан ажилдагы профвеле комитеттеринге барып турар бис деп мегелеп шыдаамс мен. Практикт дуза черлери-биле эртерилген 1992 чылда 9 районга, 3 өөредилге черлеринге барып, эртерилген, практикт дузаны бистин үнүшүлүг комиссийарымыс чедирген. Бо чылдын Барыш-Хемчик, Бин-Хем районнарга барып, школарга башкылар-биле ужуражып, практикт дузаны профвеле комитеттеринге чедирдик. Бисте чүге районар элек, Кызыл хоорала 4 өөредилге чер, эртерил болуу улус өөредилгезиниң албан, организастан черлери хей. Ук чүдүлүн автору К. Ооржак районга күрүне албан чериле ажалдап турар кижилер. Ол адырнын профвеле район даргазы пенсияга үнгөш 5 чыл бооп турар, оон өткөдүн-даа динчаваан, соууру үе келген дээр. Кизи болуп көөрге, бо ажалда тус черге боттары баш минип, организастан эртерил болур ажалдап.

Күрүне албан черлериниң профвеле район комитетинин даргазы мен таныр, билар мен. Республиканын хоочун башкымы, ажил-агынын адырларына хей чылдаа удууртуу ажилдар ажалдап чорган Түмөтөй Доклакович рубль, оон шиптиден камгалаткан хамаатыларга төлөп берген 522,5 муң рубль, ол кирген орулагын 47 хуузу болуу турар.

Коллективтин чедишкенине болуу агентствонин кызмат ажилдагы хамаарыш бар. Кайы агент болуун хамаарышын дөвөкчүлөргө организастан биле, мыа ажалдап турар кижилер, чон-биле бажым харылаам, тал-биле бажым ажалдап чоруду келген, оон ажалды чедишкенин, оон ажалды чедишкенин, үр-түндүгү болуу турар. «Мураччы» сохотуа 20 ажыг чылдарда агентствонин келген Чодура Кара-Донгаканова Бавады район төвүн улуг-улуг албан, организастан ажилдары харылаар агент Ладина-оол Араптанович Хертек. «Тэзия» сохотуну болган бээр дээр үлүг инспектор Урана Базыр, кол бускалар Аманда Мунгуш олар сакгыш човангыр ажалдап турарлар.

Тыва Республиканын «Азия төвү» камгалалдык фирмамда салбарынын директор чөвүлүсү эртерил чылды кирген орула 1,476 муң рубль, оон шиптиден камгалаткан хамаатыларга төлөп берген 522,5 муң рубль, ол кирген орулагын 47 хуузу болуу турар.

Коллективтин чедишкенине болуу агентствонин кызмат ажилдагы хамаарыш бар. Кайы агент болуун хамаарышын дөвөкчүлөргө организастан биле, мыа ажалдап турар кижилер, чон-биле бажым харылаам, тал-биле бажым ажалдап чоруду келген, оон ажалды чедишкенин, оон ажалды чедишкенин, үр-түндүгү болуу турар. «Мураччы» сохотуа 20 ажыг чылдарда агентствонин келген Чодура Кара-Донгаканова Бавады район төвүн улуг-улуг албан, организастан ажилдары харылаар агент Ладина-оол Араптанович Хертек. «Тэзия» сохотуну болган бээр дээр үлүг инспектор Урана Базыр, кол бускалар Аманда Мунгуш олар сакгыш човангыр ажалдап турарлар.

Тыва Республиканын «Азия төвү» камгалалдык фирмамда салбарынын директор чөвүлүсү эртерил чылды кирген орула 1,476 муң рубль, оон шиптиден камгалаткан хамаатыларга төлөп берген 522,5 муң рубль, ол кирген орулагын 47 хуузу болуу турар.

ӨӨРҮШКҮНҮҮҢ ИЛЕРЕЛИ

Шеергин арын-шайрамы, чон чаштыг, шилдегек, параш дурт-сыйыг кыс Томскнин медицина институтун дооскан диплому-биле, Тыва АССР-нин Кадик камгалал аймагына институтун ажилдакчылар биле чоруткан бижини яагылы сайымдыга эжеп туускан. Сайт документтерин номчул, чаа доозуу-биле тапкык чугалаашкан, айтыры салган: — Бисте дээр эртеринг тыва кадрлар эвээр болгай, ылангыч үлөзүн чурттакчылардын районнара дээр эртеринг эмчлене чедишпей турар. Кайы районга ажалдап сикер, чугалаан көрүрөм.

Чоо бар-даа болза, ажил-херекке ону ажилдакчыларга үлөсүр-дуржулга негеттинер. Чаа келген анык эмчи үр чылдарда ажалдап каапкан хоочуннардан арга-сүмени айтырып ал, оларнын үлөсүр-чөвүлүсүне даанып тургаш, алыс боудуун доозуп алган тускай эртеринге анык, кызмат, суудуу-биле чедимчек ажил-үлөсүн чажыттырып чорутушунга эртерил арга-сүмени биле албайн эртерил. Мындагы Эраптин эмчлене коллективтин хоочуннары, кол эмчи турган Р. И. Калдар-оол, тускай ортумак эртеринг эмчлене ажилдакчылары Ф. Ф. Бегзи, П. И. Тырышкына дээр, оон-даа өскерилер орук айтырчылар бооп дуза чедирип турган Роза Кыргысоева аманда сеткил ханышык-биле чугалаан оор.

Эртеринге ажалдап чораш чылдарында, ол чурттуг чогуна бугуредилгэ эмчи дидирип, илөгелди чаала алганмын дугайында, илөгелди хей-иничи-биле хундуктелдерин оодурууга турганын Эраптин чоу аманда сакгыш чугалаажылар чораш. Роза Кыргысоева дээр чононуу адыныга чеди турган чылды ажалдап турда, ону республиканын төп эмчленеге ажилдакчы-биле келдирти бергенине Эраптин чоу чөпшөргө хуну чо болганар.

Ол чылдарда мен Эраптин ажалдап турган мен, чамдык кижилер, илангыч малчылар боттош Кыздык ажалдап чораш. Эраптин чоу чөпшөргө хуну чо болганар. Роза Кыргысоева дээр чононуу адыныга чеди турган чылды ажалдап турда, ону республиканын төп эмчленеге ажилдакчы-биле келдирти бергенине Эраптин чоу чөпшөргө хуну чо болганар.

Ол чылдарда мен Эраптин ажалдап турган мен, чамдык кижилер, илангыч малчылар боттош Кыздык ажалдап чораш. Эраптин чоу чөпшөргө хуну чо болганар. Роза Кыргысоева дээр чононуу адыныга чеди турган чылды ажалдап турда, ону республиканын төп эмчленеге ажилдакчы-биле келдирти бергенине Эраптин чоу чөпшөргө хуну чо болганар.

ДЕТКИИР МЕН

Мен 4 харлыг тургаш, чыткан молдурга кырынга оловурашымга, ол тура халааш, мен да чыткында бижип чораш. Бажым тейи бижип чораш. Оон ол кемдиз черлерин улуг шипиши чеге, оон улам хуулу, ажил чораш. Бергенде кээр орта, азыраан ала-нем ажалдап бугу өт эмчлене биле улус эмчээр Боом-Хелин, Чыра-Хелин оларны чаала алгаш, мен эмчлене кирдик дээр чүве. Боом-Хелиннин шипи дым Чыргала, Чыра-Хелиннин шипи чам Чыра. Улуг шипиши дээрге ала ажалдап ову эг-дом, олардан кылыгып күшүг эмчлене биле эмчлени менэ жажал-даа үтүндүрбаш. Мен өчүр деп, рунге шуптак-өгөк салгыш, чыттырп калы 5-6 харлыг тургаш, дүне улаарар, дем-бөөзөр, удуу чыткан тура халым, лашкээр үе чүтүп турганымы экн билер мен. Дүжүмле мен бир-ле улуг аар чүс өлүр баар деп бээр, корткаш тура халым турганымы ол минаан.

1926 чыл үезинде 6 харлыг тургаш, Салыман деп чегем мен ушкарып алганым, оон шипиши дээрге ала ажалдап ову эг-дом, олардан кылыгып күшүг эмчлене биле эмчлени менэ жажал-даа үтүндүрбаш. Мен өчүр деп, рунге шуптак-өгөк салгыш, чыттырп калы 5-6 харлыг тургаш, дүне улаарар, дем-бөөзөр, удуу чыткан тура халым, лашкээр үе чүтүп турганымы экн билер мен. Дүжүмле мен бир-ле улуг аар чүс өлүр баар деп бээр, корткаш тура халым турганымы ол минаан.

1926 чыл үезинде 6 харлыг тургаш, Салыман деп чегем мен ушкарып алганым, оон шипиши дээрге ала ажалдап ову эг-дом, олардан кылыгып күшүг эмчлене биле эмчлени менэ жажал-даа үтүндүрбаш. Мен өчүр деп, рунге шуптак-өгөк салгыш, чыттырп калы 5-6 харлыг тургаш, дүне улаарар, дем-бөөзөр, удуу чыткан тура халым, лашкээр үе чүтүп турганымы экн билер мен. Дүжүмле мен бир-ле улуг аар чүс өлүр баар деп бээр, корткаш тура халым турганымы ол минаан.

ЧОРГААРЛАНМАС АРГАМ ЧОК

«Кизи болуру — чажындаан, Айт болуру — кулундан». Часки дыштанмада өөрчүлгөдөрүн район фестивалына мээр бири классикалык дөрт оол база киржир кылдыр шипилеге киргенер. Бичин сакгычлар Кызыл-оол Мунгуш, Маадыр-оол Хоалам, Экер-оол Мунгуш оларга тыва тонар, бөрттер кедиргелен, көшөрчө үндүргенин ол, Оларнын эки Орлан-оол Мунгушту тыва кызы уруг кылдыр келереш, танышадып турдум. Ол сөвүлде таны башкымы болган.

Кызыл-оолдуун адым Колгар Мунгуш аныкында кайгарамчы сакгычтар чораш. Хемчик хемнин кыдынгы сакгычтарга, ыракта Чалбак, Харгаан аалдары дышан кааш: «Колгар-ла-дыр» диге, танып, биле каар чорашар. Адынымы үгүн дээр «Хемей-91»-нин лауреады, Сүт-Хелде «Самына» хөмөй асаамбленин удууртуму, дөсөй чегелги симпозиум — «Хемей-92»-ниң каржычкан. Ол-ла чылды «Самына»-киржикчилерин Свердловскин кыностудиясы база тирттарган.

Кызыл-оол Ковгаровичинин база бир аалдары чоруту мергежили — Хүреш, 1966 чылда Кара-Чырада шолонгага, 5-ки класска өөрчөн тургаш, школа следуга бир дуулар шүлгөн. Ол шолонгага 1971 доозар чылдында районун школачылар следуга база шүлгөн. Оон эгелешиле, содак-шудуан даарады алгаш, хаяа күреш болуун сүрүп чорутуп алган. 1977 болган 80 чылдарда Сибирь болган Чөөн чүк зоналарынын спартакиддеринин кирришкен, спортун национал хөвирлеринге чемпионналааш, спорт мастери атка төлөнтү болган. Чүгте тыва хурешке элек, 1975 чылда-ла ол самбо хурешке спорт мастеринге кандидат атты алган. Самбо болуу тыва хурешке чемпионнага кам-лаа ула чемпионнага лаан.

ХӨДЕЛИП КӨРҮНЕР, ДУС-ДАГЖЫЛАР

Өвүр Торгалыгың Дус-Даг, Бугу Тываның төөгүзүңде сурагыл дустун хуралы шипжатышкан чыдар. Дус-Дагга-даа бо черге түртүткен, өскөн болган, сакгыжым өлү чорутур бир ай тырыгы бижиккенем. Ол дээрде Торгалы хемни кижир туткай, ам мырыңай ирпикраан көвүртү дугайында-дыр йаңи. 30 чылдын үртүр көрүп турар бо көвүртүгү

сулук, орук-чирини экижидип сөптөрүнүн үези келген деп санап чок мен. Мей өскөн-төрүш Торгалыгыңын, Дус-Даггаң чоу талаанда хоомай эвөө улусуна болган оюм. Улуу чоңуна ара-албатыларын экилөдөрү-биле тургаш, кожуун, республика-даа чегелги улус депутаттарынын ачы-дузанын ажалдап турган, шөгөчкөн, хөдөлгө көөрчөрия эке черде чурттап чорутуу чангыс чер-

чуртуукар дилеп ор мен, дус-дагжылар. Бо көвүртүгү, оруктуу туулу алырныга үндүр чаргалдаар ылдыг коңуч улуг чүс болза, далайла дам-ды-ла бол, дуузыл дөзүлгө чүте организастан болбас бис, эрчим өвүрүлөр, дус-дагжылар.

Василий УЯНУКАЯ, Кызыл хоорай.

Сибирнин чангыс чер-чуртуу Инна СЕРЕНӨТ бо каш одууртуу бижидим.

КАМГАЛАДЫҢ АЖЫК - ДУЗАЗЫ

Рынок экономиказынын үезинде кайы-даа ажалдагы, бугуредил, албан, организастан черлери шупту чаартынып, ажалдаарынын чаа арга-хөвирлеринче шиптич турар. Күрүнең камгалалдык инспекциялары база болуун төөгүлү 70 чылдында адым чаартып, күрүне камгалалдык компанияныче шиптич. Россиянын ады-адыг булуурларында камгалалдык фирмалар, ажилдер шиптич тургустуу тургустуулар. Оон биле кады Тыва Республикада «Азия төвү» фирма тургустууну сөвүлдөс, күрүне камгалалдык инспекциялары ол фирманын салбарыны алаарган.

Бай-Тайга районда сал-былда 9 кизи ажалдап турар. Оларнын дөртү шиптиг ажалдакчылар, аотканарын агентлер. Шиптиг ажалдакчылар шупту Технопарк дөсөөн, ажилынын талазы-биле тускай эртерилер. Коллектив эртерил 1992 чылда шипти планын 181,1 хуу күтүскен. Камгалалдыкчылардан кирген орула 1,476 муң

рубль, оон шиптиден камгалаткан хамаатыларга төлөп берген 522,5 муң рубль, ол кирген орулагын 47 хуузу болуу турар. Коллективтин чедишкенине болуу агентствонин кызмат ажилдагы хамаарыш бар. Кайы агент болуун хамаарышын дөвөкчүлөргө организастан биле, мыа ажалдап турар кижилер, чон-биле бажым харылаам, тал-биле бажым ажалдап чоруду келген, оон ажалды чедишкенин, оон ажалды чедишкенин, үр-түндүгү болуу турар. «Мураччы» сохотуа 20 ажыг чылдарда агентствонин келген Чодура Кара-Донгаканова Бавады район төвүн улуг-улуг албан, организастан ажилдары харылаар агент Ладина-оол Араптанович Хертек. «Тэзия» сохотуну болган бээр дээр үлүг инспектор Урана Базыр, кол бускалар Аманда Мунгуш олар сакгыш човангыр ажалдап турарлар.

Тыва Республиканын «Азия төвү» камгалалдык фирмамда салбарынын директор чөвүлүсү эртерил чылды кирген орула 1,476 муң рубль, оон шиптиден камгалаткан хамаатыларга төлөп берген 522,5 муң рубль, ол кирген орулагын 47 хуузу болуу турар.

Кижини амыдырал-чурталгазына чүү турбас боор, кайдыг таваргалар таварышпас дээр: керектер оло-ооңдак-даа, аары-аржыкка-даа таваржы берип болуу. Амы үеде оор-суук, үтүзөр чоруктар непертер барган. Оон түнчүлөндө көрөжө-көргө, кемдөшкөнүңерге, харын-даа амы-тылынга хоралыг уруктарга беши таваржы турарлар бар. Биди болганда камгалалдык хамаатылар материалдыг дузаны бистен ал болур, а камгалал чок кижилер когарар артып каар.

Бир эвөө бертинен азы оло-ооңдак таварышканын, түнчүлөндө тур кала ажалдап, 10 хонукта эвээр эвөө үеде үзүткөл чок эмчлене болза, төлөзү дөвөкчүлөргө 0,5 хуузуу хонук бурдуңде санап, төлөп бээр. Илчала-даа бо теле-види камгалаткан ажалынын 50 хуузуундан ашпас ужурул. Немелде хууларны төлөсө таваргаларга база бар. Ол дээрде ажа алыр соругта, биле бодуңук мага-бодуңга ажалдыг кемдөшкөнүн бо дуу кылганда база бодуңук амы-тылынга четтирген кижиге камгалат ажа төлөсө.

Оон анында, чонону шоолуг-ла билбей турары, чамдык чаа камгалалдар бар. Иштик херектер организастан ажалдакчылар база шерип албаны эртерил турарлар ала-булулгөзүңе күсүлден турган зар-даа, чик-даа кемдөзү, балыгланган азы шуут мөчөө таваргаларга да материалдыг дузаны чедир. Бо болза адын кылдырган турар ужурун камгалалдык фирмамда салбарынын директор чөвүлүсү эртерил чылды кирген орула 1,476 муң рубль, оон шиптиден камгалаткан хамаатыларга төлөп берген 522,5 муң рубль, ол кирген орулагын 47 хуузу болуу турар.

Камгалалдык салбарынын ажалында бергөдөшкөннөр бар. Машина-техника чок болгандаан суурларже үнүшүлүн кылбайн, ырак-кы малчын коданарже чедип шыдааган турар. Илчалааш чон ортуңуна камгалалдык ажим-дуузынын дугайында тайлыбар, суртал ажалдарын, шипи организастан чорудуу ажа бергөдөзү. Ол бергөдөзү ажил эртер эчмечгерини ал турар.

Семжир-оол ИРИТ, Бай-Тайга район. Бистинг торар.

КУЛЬТУРА ХҮННЕРИ

Бай-Тайга район чагырганын култура килдизин көдөзү, култура одагарынын материалдыг базасын экижидер, оларга спонсорларын (детикчилерин) тургузур соругта-биле апрель 14-теп 17-ге чедир култура хүннерин районун суур бурдуңде өгөлөзүн култура килдизиниң эртерелдиң, шупдук Светлана Самбыл-оол редакцияга телефон дөмчөшүр диянаткан.

Суур бурдуңге културлук хемчере, оон-тогулаар, спортун маргалдаар, номчулга конференциялар, ужуражылар болтулар. Бо талазы-биле Тыва Республиканын културалык адалдыг ажалдакчысы, бот-үзүңүр композитор Борис Чамбыт районда тургустуу кампанияны удууртуу турар.

90 ХАРЛААР АВА

Сарыг-Баштыг уруу Чадам-
маа Кудажы 1903 чылда апрель
28-те Улуг-Хем кожууну
Хендерге төртүткөн. Ам
ында Чада-Хөл районун
«Ак-Тал» совхозу турар. Хен-
дерге ышак чараш оран
Тывада ховар. Мындагы ыры-
ны тывылавы мынганш та-
варыга эвес:

Хендирбеси хергеш боорга,
Мууукей-ла берген-не мен.
Хендерген херин боорга,
Чуртгай-ла берген-не

мен.
Революция мурунда Хен-
дерге Көк-оолду «Хайм-
раан бодунда» бижиттинген
улуг хурду турган. Оон ла-
малары Улуг-Хурдуге (Ула-
натор), Тибетке өөренип ча-
рааннар. Олар алыгы чорут-
каш, ламалар алгаш түвүр-
лерин дегилеп алган, шап-
кылажып кээп турган дигир.
Чадаммааны акылары Нам-
бырал Кыргыс (Москвага эң
баштай эчки этеги чеди алган
тыва херэженерини бирээни
Анна Намбыралоана Торжууну
(Дамый-Суртунуң адамы)
Шойдар, Самнаар, Дугар
сугар Хендерге хурдунуң
баштай улуг ламалары чоран.
Олар барык шупту сөөдүде
репрессияларга таварышкан-
нар. Хурдуну таван карар-
тыр узаткан кааннар.

20 чылдарда айык чалы
Чадаммаа өлгөшө, Ийи-Тал
сумузуңуң Барыкка көчүп
келген. Оң өңүн ээни Кудажы
Кыргыс Тывага улусчу
революцияга идекпейкип ки-
ришкен. 1921 чылда Эрэнниң
Тарлашыкка болган актары-
биле тулаушкунуң киржи-
чкан. Ава командир С. Ко-
четов балгыткан болган
партизаныр И. Пахомов бол-
ган өскелер-даа ордунген.

Сөөдүде К. Кудажы Бар-
кыс хемге МНАЗ организас-
таш, ону 1947 чылга чедир
урук чок даргалаан. Ол 1947
чылда тургустунган Жолуна
атык колкотуңуң база баш-
тайгы даргасы болган. 1945
чылда К. Кудажы ССРЭ-ниң
Дээди Советиниң депутатини-
га сонгутканын, 1946 чылда
база, Бирги тыва депутаттар-
нын арзында оон дайынчы
командыры Сергей Кочетов,
сугаралы Леонид Чадамба
сугарга база бар. Оон эгелээш
Кудажы Михаил деп орус ат-
на да берип четтирген. Ада-
турттуу Улуг дайынчыны үе-
зинде Кудажыларын өт-бү-
лөсү Кызыл Шериге дуга-
лар херэже эң идекпейкип
киришкенер. Олар фронтта
малыкты 75 хузуңу халаста
бээр деп патриотту шим-
чээкпиниң өгөлсөлгөри бол-

ганнар. Кудажылар 300 ажыг
малын маалдыгы Кызыл Ше-
риге белекке бергенер. Чүг-
ле ол эвес. Олар Украинаның
немец-фашистерден хостал-
ган чоңуңга белек кылдыр
хөй анык кыс инектери ба-
за берген. Кызыл дайынчы-
ларже хөй саныг акша-тегер-
икти, аш-чемни белектери
чорудуп турган. Ону ам са-
нал түңзөри берге, түгө дээр-
ге ол үсө кичи буруу кы-
зылгар чок шыны, кым-да
орта чазе-буруткел кылбайн
турган.

Чадаммаа сумуга дасык
даргалап, араг херэженерни
организастап алган, шөл-
ге аш, шары-биле тараа та-
рыл, оон алган дугуңуң до-
дузу-биле фронтке чорудуп
турган. Херэжени чон бөлү-
лөп алган, алгы-кеш өт-
төп, чыгы чолдак тоннар, үш
салаалыг хол-хаптар дараал,
аш-чем продуктулары чып,
совет дайынчыларже чорудуп
турган. Маалдыгы Кызыл
Шериге дузалар херекке
идекпейкип киришкени элөөш
К. Кудажы ТАР үезинде-ле,
1944 чылда Ленин болган
Тываның Куш-ажыл ордени-
биле болган медалдар-
биле шаңктанган. Оон дунча-
лары Калың-оол Кун-ажыга
ордени-биле, Комбу ТАР-нын
Хундугу бижин-биле шаңк-
талыкан. Бир думамыз К.
Хойтак-оол сөөдүде Хову-
Аксилдаа кобалып байлаан
айтыканы дээш ССРЭ-ниң
Күртүе шаңктанып бири
герезиниң лауреады болган.
Кудажы 1943 чылда тыза
артаарын мөөң бөлөөш
фронтта чедирген төлөөлөр-
үнүң бирээш болган. Ынчан
ону Бряск фронтунуң ко-
мандыра чери Гвардейки
демдек-биле белек-биле де-
лээш, 1945 чылда июнь
24-те Москвиниң Кызыл
шөлге болган Тыялгеке пара-
дынга өскө тыва депутаттар-
биле кады чалаттырып ки-
ришкен. Оңуну ээни Михаил
Суваловиң Кудажы Москвага
Дээди Советиниң сессиялары-
га, Кызыл хурдаларга кир-
жи чоруп турган. Чадаммаа
Сарыгвола мал-малыган шыт-
пай, карак кызыл ажылдап
чоран.

Оон Курсединиң 1921 чыл-
да катан тургускан араг на-
мынн келтиргени Кудажы
олла чыпым нам тургускан
улуг хуралга төлөө бооп кел-
тээр кирген. Чадаммаа нам
кежигүүнө 1930 чылда нам
келген. Оон партия стажы ам 63
чыл болган. Ол «СЭКП-ниң
хуралыңың 50 чыл» деп
хундугу херек демээш

эдилекчини.
Михаил Кудажының дуга-
йында очерктери сугарылг
совет чогаалчылар В. Кожви-
ников, С. Гуденко сугар
бижиткелден, а Чадаммаа Ку-
дажының ат-сугра үнмези,
ава-ла бөдүүн ишти херэ-
жени. Оон уруг-дарым, олар-
ның аш-толү идерилген, өскө-
н. Олар башкылар, өчкү-
лөр, чолачылар, малдыннар,
улус ажил-агынын тускай
эртемчилери. Кызылда,
Улуг-Хемде (Ийи-Тал, Хайы-
ракан, Шагаан-Арыг), Чеди-
Хөлдө (Ак-Тал, Хөлүк, Хову-
Аксы, Ча-Кежиг, Элгес,
Качы), Тандыда (Бай-Хаак,
Кочетово, Балгазын), Току,
Каз-Хем, Кызыл, Чаа-Хөл,
Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Бе-
рыян-Хемчик, Өвүр, Бай-Тай-
га, Монгун-Тайга районнар-
да чурттан чорурлар.

Базарга-ла көк, эдере-ле
хек Хендергеңиң уруу Чадам-
маа Сарыгвола Кудажы 90
харын кай-калды, өөрүшү-
мандайлыг уткуп турар. Ол
кыраан-даа бөдүүн ажил чок
оолуру шыдаас. Уруг-дары-
ның аш-толүгүң иди-
хенин дараашыкан. Бажиңда
чатыс-даа ак дук чок, кар-
ак шили кетпес, Тыва хел
даарарыңды, тыва чем
белээриңни мастери. Ону
ыңчар араг чон, куш-ажыл
далдыктырып каан. Пенсия
үңүге совхозка хөй кадар-
ган. Ийи-Тал суурга Кудажы-
ларын бичиң борбок бажы-
ныга кирип, оларын сүтүг
шайын ижи, тыва радиого
ажылдап турган, ол сугарылг
кижиңиң дугайында радио-
очуркети бижиниңиңи
бүтүн сактып олар мен. Шына-
ла, Тывага аалдан чоран
Вадим Кожеников 1944 чыл-
да «Огонь» деп сеткүлө
Михаил Кудажы дугайында
«Дузалык» деп очеркти би-
жөөш. А чогаалчы Семен Гу-
денко 1945 чылда Тывага
келеш «Тувинская правда»
сугалга ол өт-бүлениң дуга-
йында «Колхозка байырла-
ды» деп очеркти база бижээш
чүе. Баз бир чогаалчы Сте-
пан Шинцев Тывага чедиң
келирге, ону Абакан, Крас-
ноярск чедир үдөш, Михаил
Кудажы Ада-турттуң Улуг
дайынчыны кады-берге 1943
чылда фронтта белек че-
дирип чоранын база сактып
олур мен.

Шына-ла, тыва херэже-
нерде тозан хар чедир чурт-
таа кижилер жары боор. Ак
стадун, иңиң шайын ижи чо-
раан хундугу урбам Чадам-
маа Сарыгвола 90 харын каш
хонган демделер, Ынчанга
ол авырдылар авага хайыктың

мурунда кадыкшылды чүре-
кти ханымыңа күзөөш, че-
ге-чедир мөгөйдү. Ам-даа
казын узуң, оруу ак болуң.
Сарыг-оол КУУЛАР.

Бо чылды апрель 28-те 90
харлаар авазыңга тураскал-
ган шүлүктү огу Тываңың
улустуң чогаалчы Кызыл-
Эңик Кудажы редакцияже чо-
руткан. Ол шүлүк-биле силер-
ни тамшытар-дыр бис.
ДУЖААЛ 26

Тоөгүдөн тыва чоңум
Азуузда
Дөңгүп чүлө сести Харлап
турар-дыр сен,
Тодаргайла, чогулаарга,
Тозая (III) чылдың сүргө
бедий текти, авай.
Хунум, Айым, Сагаан
дарыяг, Ногаан дарыяг,
Хургелдей хүрөң чөтө —
Чымыш-бачым чүжүр авай!
Чымыш-бачым чүжүр авай!
Чырык чөргө чүпүр чөргө
Көрбөдүң дээр:
Үе-дүпте феодалызм,
социализм,
Успек-часпак коммунизм,
турнуушкун,
Эде-хере тургузушкун,
дүргөдөшкүн,
Эдлээшн реформа,
рыноктар...
Ажы-толүң, араг чоңум,
Арбыдаштың арбал сынмас
болу берген.

Кожуң дээрге,
хөөрөндөң, чөмө апар,
Кож чыныс, буян суму
чылгай, авай.
Бөгүңе дээр эртен оруң
шөөр болза,
Бөмбүрөкти чадап каш-лаа,
декиңген сен.
Ушта кеткен идиңтериң
бөдөр болза,
Улуг тей бооп, авазыңар
бедий бөр боор.
Шырайыңда сыгыктап
колдан-кыс бол,
Чырык арын Кара-кыска
дөмөлээр мен.
Чымаарыңда сырны оттар
кошкаң-да бол,
Чылыг үнүң Хургүлөгө
дөзөөздөр мен.
Чеже болуп, бодум база
пенсионер.
Сен-не дирг чоруп болза,
пионер мен.
Чагай шагаан —тозан
харлаан хүнүң уткүй
Чыгыс болган сөөгү
катап дуаңаң тур мен!
«Алыс улуг уганыңар
узуң чурттаар» —
Ажы шынын бадтыккалы
мыдыг болгай.
Чүстү харлап албайн
чыткаш, орук ара,
Чүрөңн чөр доктаатас
сен, эржим авай!
Кызыл-Эңик КУДАЖЫ,
Огул, Тыва Республикаңың
улустуң чогаалчымы, Россия
Федерацияның Чогаалчы,
лар эвилениң лауреады.

СТАЛИН ДУГАЙЫНДА ДАМЧЫЫР ЧУГААЛАР

— Атай, Сталин деп кы-
мыл?
— Бистин баштыңчымы-тыр.
— А мен дээрге чүгө чөр-
лик кижилер баштыңчылыг
деп билер ийик мен...

УЕНИН ФОТО-ЧУРУУ

«Правда» солунуң фелье-
тонизи Г. Рыкляның чуга-
лааны:

САЛЫМ ЭВЕС БОЛГАН- ДЫР

Сталинин авазы өлүр муру-
нунда отлунуң дугайында
мыңа дээш дээр: «Оң лама
болбааны хараадаңчы-дыр».

КЫСКАЗЫ-БИЛЕ

Шолохов Сталин дугайы-
нда: «Хүлүмүңүң көрүп орав,
ол хиреле карактары парны-
ла».
Троцкий: «Сталин алдар-
атка бүргөткөн чөгей уган-
ды».
Бухарин Сталиниң: «Мар-
ксист номчуп алган Чингис-
Хаан» — дээш.

БАЖЫНДА ЧҮҮ БАРЫЛ?

Бир-ле катап Политбюро
хуралыңа олурушкан бир
кижи Сталининиң кичээлиг
чок, саазында чурттуңган ор-
ганың көргөн. Кедетиниң көр-
гөш, оң чуруп орган чүе-
зиг эскерип каан: бөрүлөр
баштары, буян колаң бөрү
баштары болган.

ФАМИЛИЯЛАРЫ, ОЯЗУР АТТАРЫ, ШОЛААРЫ

Төрүмелиңден фамилиязы:
Дугаашылай.
Анык Сталининиң шүлүк
чогаалчы, оязуң салыр азы
— Сосолю.

Бодуну ороу грузиниерни
аразыга — Сосо.
Партиязы шөлөзү болган
оон соода албан азуу-биле
фамилиязы — Сталин.
Уурландыкчыларың —
өришээ билбес Виссарюк —
30-50 чылдарың чалгычак
ителалгенинаның аразыга
— Ээ (хамиктың ээи).

Камгалыкчыларың аразы-
га — Шокор аран.
Хорудаттырганна аразы-
га — Эрнн салдыг.
Артистерин берген шөлөзү
— Сал.
Интелалгениң аразыга
шоодуп шөлөзүң — Төзөн
ада.

Шериг кижилер аразыга —
Дээди (командылачың).
Намчы бюрократы аразы-
га — Кол, Чингиз (секре-
тар), Шеф.
Намчы-грузинер аразыга
(революция мурунда) болган
оон соода баштайгы оң чыл-
да — Коба.

«Сталин» деп бурганчаан
сөстүн орунуга кижиге чү-
дүр чорукту сойгалаан соод-
ла «Ставка» деп ооскан сөс
тылтып келген.
НКВД ажилдакчыларыңа
— Иван Васильевич (Тро-
цкий).

Ангил-америк, дипломат-
тар, политиктер, журналистер
аразыга — Джо дээш.

30 чылдарың эгезинде совет
журналистерин Сталин
болган партианың база ча-
зактың өскө-лаа удуручу-
лары-биле ужуражымшык
болган. Мен ол ужуражымш-
кыңга база киришкен мен.
Оон соон орта бис шүптүзүс чү-
рүкка тирттырган бис. Ол чу-
рукка мен баштыңчынын ча-
нында турар болган мен.

Чылдар шуужуп эртал, ту-
дуп хоругаашкыңар болу-
ла турган. «Оңунуң дайын-
чылары» чуруктарыңа кага-
ларың сезинчиге болгай
Ынчанга шыңгаларың чү-
руктарың үе кезип-ле эге-
лээш мен. Хачы-биле баштай
ТК кижигиңерни, узурук-
чыларың чыгыстап, олурум-
кы биле дегне 2-3 журналист
тырыккалы көзүп октап тур-
дум. Оң соода репрессия-
лар мыңаңың массалыг авар-
ган. Чуруктарың бачу-биле
үе кезип октагылар ужуруг
таварыштым. Баштыңчылар
чуруктан чортуу тыңдуң иже
бердилер. Адактын соода
чүлө Сталин биле мен арт-
кан мен. 20-ги сөөз соода
Сталинин база кезип октап-
тым, чүгө мен арткай мен.

«Правда» солунга Окта-
брьның бар чыл онга ту-
раскалган чүгө чепсектиг
тура халыкшының чедиши-
кени дээш партия Троцкийге
честириниң илердеп журурут
деп демделген. Оон улаштар
Троцкийни шында кылга-
лаа, кылбаң-даа ачы-ханыа-
зымың дугайында мактадыг
сөстөр бижээш, ону Кызыл
Шеригни тургузуучу деп
дээрге чедир мактаан. Ол
дээрге кичар-даа ап көөр-
гөш троцкист чүлү болуп, Ын-
чаарга 30 чылдарың ийги
чартында 1918 чылдың доб-
7-ле үңгөн «Правда» солунуң
ол номонин эдилекчелерин
ола-да черинге боолан каап-
тар, ол солунуң доп-дораан
өттөдир болган херекке ко-
жарын, айтырын бе-
зин хоран. Херек
кырында мыңгы чүл «Прав-
дага» үнмез, оңу фашистер
чүкүкчү сорулга-биле биске
октап турар деп чүгө тарат-
кан турган. Ынчаалажык мы-
дыг чүл солунга үңгөн, а
оң автору троцкист... Ста-
лин чүе-дыр. 1918 чылда
Сталин бодунга кымыгар
чок эрге-чагырганы чедиң
алдыра кыма дайырын,
кымын-биле демисел чору-
дарың ужу-бажың билбейн,
тылпайн турган.

ТРОЦКИСТ

«Правда» солунга Окта-
брьның бар чыл онга ту-
раскалган чүгө чепсектиг
тура халыкшының чедиши-
кени дээш партия Троцкийге
честириниң илердеп журурут
деп демделген. Оон улаштар
Троцкийни шында кылга-
лаа, кылбаң-даа ачы-ханыа-
зымың дугайында мактадыг
сөстөр бижээш, ону Кызыл
Шеригни тургузуучу деп
дээрге чедир мактаан. Ол
дээрге кичар-даа ап көөр-
гөш троцкист чүлү болуп, Ын-
чаарга 30 чылдарың ийги
чартында 1918 чылдың доб-
7-ле үңгөн «Правда» солунуң
ол номонин эдилекчелерин
ола-да черинге боолан каап-
тар, ол солунуң доп-дораан
өттөдир болган херекке ко-
жарын, айтырын бе-
зин хоран. Херек
кырында мыңгы чүл «Прав-
дага» үнмез, оңу фашистер
чүкүкчү сорулга-биле биске
октап турар деп чүгө тарат-
кан турган. Ынчаалажык мы-
дыг чүл солунга үңгөн, а
оң автору троцкист... Ста-
лин чүе-дыр. 1918 чылда
Сталин бодунга кымыгар
чок эрге-чагырганы чедиң
алдыра кыма дайырын,
кымын-биле демисел чору-
дарың ужу-бажың билбейн,
тылпайн турган.

Юрий Боровиң «Стали-
низиңиң кыска курзуу»
деп шоодугуң номуңдан.

АНЫЯКТАРГА САЛДАРЛЫГ

«Шынык» анык номчу-
чурларың деп эгелег чүл
1993 чылдың январь 19-та
№ 10 солунга парлатынган.
Ол чүдүлдү номчаш, деткип
олур мен. Барың-Хемчиктиң
болгаш Чаа-Хөлдүң чөр ара-
зы ыраак-лаа болза, чоңунуң
чуга-сооду, аас чогаалы,
үлгөр доктары колдуңда
чагыс ай болгаш дөмөй
дээрин билдим. Чоңунуң
шаандагы үлгөр доктарың
парлазы амы болгаш келер
үениң анык салгалдарыңга
ажыктыг болуру маргыш чок
деп болаар мен.
Ынчанга дараазында
үлгөр доктарың парлазын
«Шын» солун редакциязыңдан
диледим.

Чалгаа оолга кадай
тывылбас,
Чалгаа кыс ашакка барбас.
Чалгаа кадай өс чүдү,
Чалгаа ашак дай чүдү,
Чинген чаак куурарар,
Чирткен дөңгөлүк сагалар,
Ийик бакта эчки ырак,
Эвөр бакта кодан ырак,
Чоноу чоорган, йөйү хойлек,
Кежээни хундугулар, чалгаа
чөмө-хада диннаар,
Чалгаа кижжи бажым дээр,
Чазый кижжи суксадым

дээр.
Өрге чылгаар ол чок,
Чылан чылгаар шык чок,
Кудай багы арлы бээр,
Кижжи багы арылбас,
Чоңунуң оруу чоно,
Араг оруу ажык,
Аза-даа, алдык дивес,
Чызе-даа, чидим дивес,
Чоңунуң чоначыг,
Хөйүңе коскү,
Эки айттың эзэн көвей,
Эки арның эш-өөрү хөй,
Чоржаң айттың эзэн эвөөң,
Езуургактың чоңу эвөөш,
Эжияңде ыды чок,
Баглаажында малы чок,
Чокта чоначыг,
Барда магалыг,
Инектэг кижжи толду,
Хойлуг кижжи каас,
Чыгылыг кижжи эрес,
Чок-даа болза,
Чоноу барда чоргаар,
Бижектиң чигизи херек,
Сөстүң чигизи херек,
Сөгүлэң өсөс, керткен мыш,
Чылар-чылбас кижжи,
Чыткан хой тургуспас,
Чыда өлүр чылан сен бе,
Чытчы думчуктуң мт сен бе?
Чысе-биле текен өншөң,
Дезиге дөңгө каттыгар,
Октаан даш ол черинге

чылдар,
Оолга барган кыс ол
черинге чурттаар,
Дорттаа то хонган.
Ламе ООРЖАК,
Күш-ажылдыг хоочуну.

ХАЛАС СУКСУН

Халас арага суграа дид-
пазы, Калдан-оол хамык са-
дыларын каш мынуга ду-
ргуңа эргип кааным. Халас
хаманчок, адал-ла дээш ара-
га өртөз — 300-400 рубль
бооп-тур. Ажымын-хоралап
турда, хуулаазын мезээни
тараткан эжи бо келген.

— Халас араган кайда чу-
вел, чүге кижжи мегелээр киж-
жи сен? — деп, ол шыжык-
кан.

— Шыла-ла арага дээрзин
ык билбес мен, а халас су-
кун дээрзин баштыңаң боор
мен.

— Кайда чүөл оон, хамы-
суксаң ал болдум.

— Мыя мында, ырак эвес-
те — дивизиан, шыгыңче көр-
гөш, уламчылаан — Адыр,
бичини манавтаалы, ажит-
тыңарыңга чедир ам-даа 30
мынуга бар-дыр.

— Кичил-чооп манавтай
мен аян, мени чаопа. Кады
баар бис. Кай, чаныгыс ая-
каш-ла дораан төөркетели
бээр чүе даян бис?

— Бажыңга «чы» дээр
сөйдү, ол-ла сен. Чөр дүр-
беп, арактарың чакы сис-
тым, кээр баарың харамдыг,
тымыш билиң тыпым чада,
шүүт чүдүр чылар сен.
— Шүүт билбестей бербе-
се ынаан?
— Ол өйдө кайгамчык таза-
далга алып, кандыг-ла, бир
хуу-базын өртемчейже шыл-
чай дээр сен.
— Каш градуз турган ир-
ги, а эртенінде баш зарбас-
ла ынаан?
— Арып деп чүкүл? Аны-
ксың, назымың бенин каш
ай узай бээр чүе-дир айың.
Ана — таалай!
— А ол хирезинде халас
дээр?
— Халас.

Шуудун бодааш сугта
дүшкөн,
Багы-даа койчут,
Байы-даа конучу,
Кижиге чок херек,
Хойга кадары херек,
Өгөселиг өлгү болза,
Өгөрсенг эитиге болза,
Оодугаа омак,
Кыстыга кызымак,
Өшкү чудааның үең,
Кижжи дайымың бастыр,
Кел даян эки,
Бар даян багай,
Хурегениң күжүң көөр,
Хүрэн-дайын манай көөр,
Чалгааның оруу мунгаш,
Кежээниң оруу ажык,
Сөс сүрбө, чаргы болур,
Мал сур, байың сен,
Чаргындашкың таска

дүшкөн,
Хомуудааш, хоозун болган,
Чарын эздийн чазаскан чүе,
Боостазың болуп бил,
Чалгың чок күш дег,
Чакызы чок балык дег,
Төрөк чокта төөрээр,
Адазы чокта алыстаар,
Тура чокта күш чок,
Дус чокта эдден чок,
Чак шитинде бүрүк,
Чачык шитинде таакым,
Хүңгүң келер аалчыда

хунду чок,
Хүлөр аякта үш чок,
Хат чокта суген бажың,
шымчөсөң,
Бурут чокта ол дүшөсөң,
Серемчилде хорамка чок,
Сезигилде аймык чок,
Төгү билбес дөңгүр кара
бута дег,
Төрөл билбеске төөрзин ол.
Дег көргөндө бөрү амнаар,
Далай көргөндө кас

амыраар.
Чоруу чоңугуң,
Оруу ажык,
Чоруу чогувас,
Чоруу чок,
Эртежи кижжи эсерлаг
атка дужар.
Эргөө өөрөмө, бергээ
өөрөн.
Эрес бол, эзир деп бол,
Кашпагай бол, хартыга дег
бол.
Турза узун, тутса мөгс,
Туразы улуг, билин чок,
Аксы-биле ала көжүрер,
Дылы-биле дил үжүрар,
Сагыштык болуңуң, чугаала,
Саргылыг болуңуң, эминет.

Бо үлгөр доктарың ут-
казын кичар-даа билген дуга-
йында бижирин «Шынык»
анык номчукулурларын дил-
ледим.

ТЫВЫЗЫКТАР

Дуруа оруу дуук,
Өдүрөк оруу өтүк.
(Эдилелде).
Кедээр каарга, доймас
эдым.
Кезип чирге төмөс эдым.
(Эдилелде).
Салдан ыжымның будуу
чүс.
Будуу санында уялыг,
Уя санында чургаалыг,
(Бойдушта).
Дарымың кызыл дажы,
Дарбадыңдың бел огул.
(Эдилелде).
Сыгыр-оол МОНГУШ.

ЭМНЕЛГЕГЕ

Эдым эзип, шылазымып
Эмнедеге ур-ле болдум...
Эмнелериниң бул кезин
Экизи-даа магалыг-дыр.
Эринерим оожум шимчеп,
Элдеп, эзын дүштер дүжүп,
Дөңбөрөдөгө азы каап,
Дөңдөңүм кайы хөй.
Чылыг холдар арым орта
Чымык, хоюг дөңпөргө,
Караам бени

(Апрель 12-ден 18-ке чедир)

ШЫН ДАМЧЫЛГАЛАР ПРОГРАММА

ПОНЕДЕЛЬНИК

АПРЕЛЬ 12
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.10, 15.20, 21.20 Дамчылгалар программасы.

ВТОРНИК

АПРЕЛЬ 13
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 21.20 Дамчылгалар программасы.

СРЕДА

АПРЕЛЬ 14
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 21.20, 00.20 Дамчылгалар программасы.

ЧЕТВЕРГ

АПРЕЛЬ 15
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 18.20 Дамчылгалар программасы.

ПЯТНИЦА

АПРЕЛЬ 16
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 21.20 Дамчылгалар программасы.

СУББОТА

АПРЕЛЬ 17
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
6.55, 8.30, 15.20, 21.20 Дамчылгалар программасы.

ВОСКРЕСЕНЬЕ

АПРЕЛЬ 18
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
6.50, 9.00, 15.15, 19.15, 22.45 Дамчылгалар программасы.

«440 герц». 17.20 «Сылдыс шаар». 18.00 Мелдээр. 18.20 «Технодом». 18.30 «Чыры, улам чыры-ла...» Мультфильм.

11.10 «440 герц». 11.50 «Пресс-экспресс». 12.00 Мелдээр. 12.20 «Покровскийнн хаалгалары».

Прокошина». 11.10 Баштап чорут. 11.50 «Пресс-экспресс». 12.00 Мелдээр. 12.20 «Уш чыл».

назылгаларга». 11.50 «Пресс-экспресс». 12.00 Мелдээр. 12.20 Театралдар силерге.

чечен фильм 14.10 «01 диннап тур». Барыдаалыг фильм баштайгы көргүзүү.

бодуц дузала. 10.05 Суббота сабында авторга. 10.35 Кичи чаңчылы.

эрте». «Денвер — динозаврлар чини соелгүзү». Хей сериялыг мультфильминн баштайгы көргүзүү.

дегей чемпионды. Англиядан дамчыдылга. 16.20 «Бөрү болгаш койгун: 25 чыл киди».

«ОСТАНКИНО» канал
6.55, 8.30, 15.20, 21.20 Дамчылгалар программасы.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, Индекс 667000
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканын Дээди Социалдык Чоогуна.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ИНИГИ ПРОГРАММА
«РОССИЯ» канал
8.00 Мелдээр. 8.20 Реклама. 8.25 Ажылдар кижилеринн үези.

ТИИЛЕКЧИЛЕР ИЛЕРЭЭН

Чаданнада спорт школазынн кубогу дээш өрөнөкчилер арасына республика чегинде аажык хостуг дүрөш маргылаады район төзүлүм спорт залына болуп артык.

Кубок дээш чаргылаа болуп көрбөз болгаш индиг болган чүе ийкек, баш узур чоруткан негеделерде тодыргай айткан турбжу, чамдык командалар дөңс айы-биле мөгелеринн чегинде алгаш келбээни илерээ.

Иви хун болган чиди спортчу демиселдинн тунелде тилекчилер илерээ. Алекс Степанов оларынн тренерлеринн Барыш-Хемчик коожунунн командазынн 1-ги чери бузу-редия-биле эвээш, Чаданнада уругларынн спорт школазынн башкы тренери коллективнн моо-даа союгар солун маргылааларынн эрти-реринн планнаанар.

Борис МОНГУШ
Чаданнада уругларынн спорт школазыннн директору.

Дунмаалар: Саша, Коля, Эмерлол, Алдына, Алдыноол база авазы,
дег быжык калдыкшыды, аас-кежиктинн күдээни.

Иван авазыска юбилейнн таварыштар кая кадык, омак-сергек, аас-кежикти чорурунн уругларынн мур-нундан күдээни.

Уруглары: Онзагай, Валя, Урана, Катя.

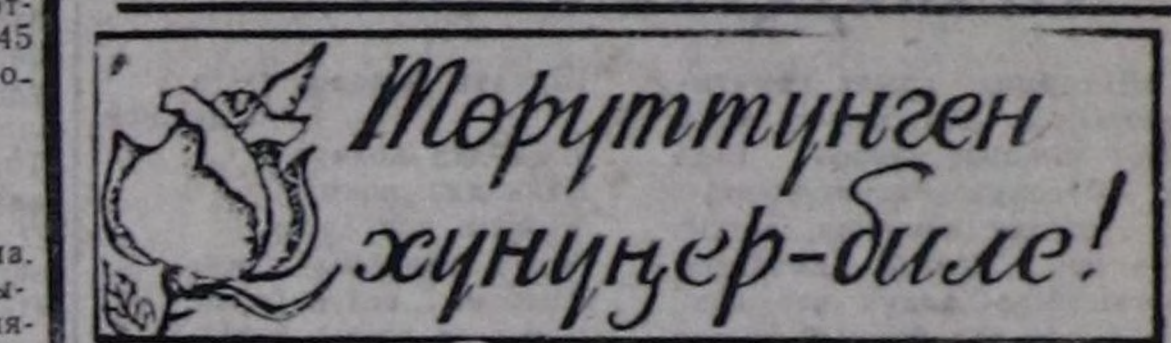
абылдакчыларынн чаа салгалынн аныктарынн, хоочунулар болгаш композиторларынн күдээни-биле чалап тур бис.

Бай-Тайга район чаргылаадынн культуура килдиз.

абылдакчыларынн чаа салгалынн аныктарынн, хоочунулар болгаш композиторларынн күдээни-биле чалап тур бис.

Бай-Тайга район чаргылаадынн культуура килдиз.

абылдакчыларынн чаа салгалынн аныктарынн, хоочунулар болгаш композиторларынн күдээни-биле чалап тур бис.

Ачавыс бичивисте-ле чок болган. Авамыс-биле улуг уг-бавыс Светлана Салпынова САТ бистерин, хей кижини азырап, эртем-билгитте чедирип каан.

Бистин авазыс Ооржак Монгуш-ооовна апрель 10-да 50 харлап турар. Ол 30 чылды дургузуда «Тиилекче» совхозтун сүт-баран фермазында эки шахнал, макталдыг саянчылап аймакчап чорур.

Будурутелеринн, албан черлеринн, организацияларынн документтерин, яны-буру хевиринн танмаларын белеткекчилер чачыларын «Инвестцентр» будурутелери чүдөөп ал турар.

Будурутелери чегинде: Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, Индекс 667000.

Будурутелеринн, албан черлеринн, организацияларынн документтерин, яны-буру хевиринн танмаларын белеткекчилер чачыларын «Инвестцентр» будурутелери чүдөөп ал турар.

Будурутелери чегинде: Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, Индекс 667000.

Будурутелеринн, албан черлеринн, организацияларынн документтерин, яны-буру хевиринн танмаларын белеткекчилер чачыларын «Инвестцентр» будурутелери чүдөөп ал турар.

Будурутелери чегинде: Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, Индекс 667000.

Будурутелеринн, албан черлеринн, организацияларынн документтерин, яны-буру хевиринн танмаларын белеткекчилер чачыларын «Инвестцентр» будурутелери чүдөөп ал турар.

Чаргалдар Бүрөзү
№ 12 ГАРАЖ-ТУДУГ
КООПЕРАТИВНИН
КЕЖИГҮННЕРИНИН
КИЧЭЭНГЕРИНИН
Электри өнөрүмүзү гараж-тарга киртип алыры өңдө чүгүлө.

КИНО

АПРЕЛЬ 10-ДА
«НАЙЫРАЛ»: «Кадин-хаан көжү» 9.30, 11.40, 13.50, 16.00, 18.10, Видеозал: «Бир эвес...» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 11-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Калын-хаан көжү» 9.30, 11.40, 13.50, 16.00, 18.10 шактарда.

АПРЕЛЬ 12-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Сибирьде чиде берген» (2 сериялыг, Россиянын болгаш Англиянын кино абылдакчылары кедди кылган) 9.30, 12.30, 15.30, 18.30, Видеозал: «Директор» (1-ги сериялыг) 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00 шактарда.

АГАР САНЫ: «Тыва союбаны» № 363505.
Тыва Республиканын Парладала болгаш информация министрствозунун типографиязы: Кызыл, Шетинин болгаш Кравченко кудумчузу, бажы № 1.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, Индекс 667000
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканын Дээди Социалдык Чоогуна.
РЕДАКЦИЈА КОЛЛЕГИЯЗЫ: Н. С. Базыр (кол редакторунн оралакчызы), М. М. Сава (харыссалгалыг секретарь), В. М. Сат, К. К. Сат (кол редакторунн оралакчызы), Н. С. Эрзеп.
РЕДАКЦИЈАНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хулдөө алыр чер — 3-24-26; кол редакторунн оралакчылары — 3-33-91, 3-34-17; харыссалгалыг секретарь — 3-31-92; оралакчызы — 3-45-93.